

*Andrew Root
& Blair Bertrand*

WACHTEN OP GOD

VANUIT GELOOF EN GEDULD
BOUWEN AAN JE GEMEENTE

In dit boek, geschreven voor een breder publiek, voert Andrew Root samen met Blair Bertrand een hartstochtelijk pleidooi voor een kerk die leert te wachten op God. We hebben geen missiestatements en slogans nodig. We hebben verhalen nodig over God die aan het werk is in deze wereld. Om zulke verhalen heen krijgt de kerk vorm. Dit boek laat zien hoe we gelovig en geïnspireerd kerk kunnen zijn in een seculiere tijd.’ – *Stefan Paas*

‘Een boek voor wie ontspannen en vanuit vertrouwen op God wil bouwen aan een vitale gemeente. Root overwint moedeloosheid en waakt voor activisme.’ – *Wilbert van Iperen*

‘Andrew Root begrijpt als geen ander de noodzaak van rust en verwachting voor de kerk. Juist in deze tijden van crisis! Soms moeten je handen uit de mouwen, soms moet je juist je handen openvouwen.’ – *Alain Verheij*

‘Over de toestand van de kerk zijn veel boeken geschreven in allerlei genres: waargebeurde misdaad, romantiek, sciencefiction, fantasy en horror. En als ze de termen “crisis” of “neergang” bevatten, neigen ze vaak naar zelfhulp, bedrijfsmanagement of zelfs binnenhuisinrichting. Wat ik goed vind aan dit boek is dat het theologie is, want het probeert de situatie het hoofd te bieden door ons voor te houden wie God is en wie wij zijn. Omdat het God centraal zet, is het een heel hoopgevend boek. Het moedigt ons aan om waakzaam en verwachtingsvol te leven. De kerk heeft dit soort leraren nodig.’ – *Justin Welby*

*Andrew Root
& Blair Bertrand*

WACHTEN OP GOD

VANUIT GELOOF EN GEDULD
BOUWEN AAN JE GEMEENTE

Vertaald door Milly Born-Wegman

KokBoekencentrum Uitgevers – Utrecht

Inhoud

Woord vooraf	7
1. Waarom je kerk een probleem heeft, maar het niet is wat je denkt	13
2. Bezige mensen, bezige kerk: een dodelijke mix	30
3. Niet langer hebben, maar gewoon zijn	47
4. Het is tijd om te wachten, maar waarop?	69
5. Wachten geeft leven, geen langzame dood	88
6. Vergeet het missiestatement – vind een wachtwoord	106
7. Van onder- naar bovengronds	125
8. Niets kan je scheiden	144
Eindnoten	157

Woord vooraf

Je hebt dit boek waarschijnlijk gekozen omdat je je zorgen maakt over de krimp van de kerk. Het goede nieuws is dat je aan het juiste adres bent. Dit boek bespreekt waarom de kerk een crisis doormaakt en geeft een aantal ideeën over wat we eraan kunnen doen. Het slechte (of in ieder geval, verwarrende) nieuws is dat dit boek laat zien dat het werkelijke probleem niet is wat je denkt. En de activiteiten waarmee je de kerk denkt te helpen, kunnen de situatie juist verergeren. Het doel van dit boek is om een breder beeld te geven van de uitdagingen op onze weg en een gezichtspunt te bieden dat voorkomt dat we de verkeerde afslag nemen. Het boek moedigt je aan om iets te doen, maar dat 'iets' staat misschien lijnrecht tegenover wat je verwacht. In dit boek richten we ons op de kerk in crisis, maar op een manier die waarschijnlijk nooit eerder bij je is opgekomen.

Sinds de publicatie van mijn (Andy's) boekenserie *Ministry in a Secular Age* krijg ik twee soorten e-mails. De eerste soort komt van voorgangers die de boeken goed vinden. Ze hebben ontdekt dat elk boek iets beschrijft wat ze zelf ook hadden bemerkt, maar niet konden verwoorden. En nadat ze hun waardering voor de boeken hebben uitgesproken, vragen ze meteen: 'Maar hoe zou je dit aan leken uitleggen, met name aan kerkenraadsleden? Het boek raakt bij mij een snaar, maar ik denk niet dat mijn ouderlingen en diakenen door al die culturele filosofie en theologie heen komen.' Goed punt.

Ik antwoord meestal dat ik het wel kan uitleggen. Of ze dit nu echt geloofden of me wilden uitproberen, sommigen waren zo vriendelijk om me via Zoom of persoonlijk uit te nodigen bij de vergaderingen van die kerkenraden. De voorgangers stellen me als volgt aan die groepen voor: ‘Dit is Andrew Root.’ Dan wenden ze zich tot mij en zeggen: ‘Oké Andy, vertel ze maar wat er allemaal speelt.’ Dit boek probeert te doen wat ik tijdens die presentaties doe: vertellen ‘wat er allemaal speelt’ in onze seculiere tijd en de uitdagingen waar de kerk voor staat, op een manier dat iedereen die hierin is geïnteresseerd het kan begrijpen. Toegegeven, het was lastig om het aantal voetnoten te beperken, maar daar zul je me later dankbaar voor zijn.

Het tweede type e-mails dat ik ontvang, gaat ongeveer zo: ‘Beste professor Root, ik vond uw boeken heel nuttig omdat ze benoemen wat er aan de hand is en een theologisch beeld geven. Maar ik weet nog steeds niet wat ik met al die informatie moet doen. Welke stappen kan ik zetten, welke activiteiten ondernemen? Wat moeten de kerkenraadsleden en ik nu gaan doen?’

Ook op die e-mails wil ik in dit boek een antwoord geven. Het is een soort samenvatting van de hele serie *Ministry in a Secular Age* in bewoordingen die zijn afgestemd op ouderlingen en diakenen. Ik hoop dat mensen die werken in de verkoop, IT, onderwijs of e-commerce, of helemaal niet werken – dus iedereen behalve voorgangers en hoogleraren – allemaal baat hebben bij dit boek. Mijn doel is een boek te bieden dat voorgangers samen met hun kerkenraad kunnen lezen. Het idee is dat dit boek fungeert als vertaling van de belangrijkste ideeën in de serie *Ministry in a Secular Age* en een soort routekaart biedt met stapjes die de kerk van vandaag op weg kunnen helpen.

Maar eerlijk gezegd bevat die kaart geen uitgewerkte, stapsgewijze instructies. Het is absoluut geen GPS-systeem en zelfs geen IKEA-handleiding. Het geeft geen ‘zes stappen naar succes’ of werkbladen of lijsten met benodigdheden (maar wel genoeg stof tot discussie). Als dit soort zaken er wel in zouden staan, zou het ingaan tegen alles wat ik heb beschreven als de crisis waarmee we in de kerk geconfronteerd worden. De stappen volgen geen kaart,

maar bestaan uit een veranderingsproces, een uitnodiging om op zoek te gaan naar de verhalen en beelden die de kerk voorbij de crisis van krimp in de crisis van een ontmoeting met de levende God kunnen leiden.

Dit zijn belangrijke, ingrijpende kwesties en ik hoop dat je die niet alleen probeert te bevechten. Lees dit boek samen met anderen en bespreek wat het betekent voor je gemeente en je dienst aan de samenleving. Dit dunne boekje omvat grootse ideeën, maar biedt ook handvatten die je daarbij kunnen helpen. Snelle oplossingen bestaan niet. Juist het idee van een snelle oplossing zet de kerk en kerkleiders op het verkeerde been en op de verkeerde weg.

Ik zeg steeds ‘ik’ omdat dit boek voortkomt uit de andere zes boeken in de serie waarvan ik de auteur ben. Maar ik heb dit boekje niet alleen geschreven. Als je het voorwoord in de andere zes boeken leest (maar waarom zou je, tenzij je een voorliefde voor voorwoorden hebt), zie je dat ik in elk voorwoord Blair Bertrand bedank. Ik ken hem al twintig jaar. We hebben elkaar ontmoet bij een afvalcontainer op het Princeton Theology Seminary, een hachelijke plek om vriendschap te sluiten. Die vriendschap verhuisde al snel naar de ijshockeybaan, maar we smeedden onze vriendschap meer rond theologisch gedachtegoed dan rond de ijshockeycompetitie. Al twintig jaar lang leest Blair al mijn werk, waarop hij uitstekend commentaar geeft. Hij las een paar van mijn eerste scripties en elk boek dat daarna kwam. Niemand begrijpt mijn project beter dan Blair. Dit komt deels doordat Blairs eigen project vergelijkbare aandachtspunten bevat. Blair is een van de beste, scherpzinnigste lezers die ik ken. Maar hij is meer dan dat. Hij is een fantastisch leraar, die de meest ingewikkelde ideeën kan omzetten in gewone taal. Blair heeft meerdere kerkenraden geleid, op dezelfde manier als dit boek jou hopelijk zal leiden. Blair is een vaardig wetenschapper en ervaren voorganger. Het was dus meer dan logisch dat ik Blair heb gevraagd om dit boek samen met mij te schrijven.

In dit dankwoord wil ik allereerst Blair bedanken, zowel voor zijn vriendschap als voor zijn hulp om dit boek voor jou, de lezer, vorm te geven. De oorsprong van dit boek gaat terug naar Bob

Hosack. In de academische wereld hanteren mensen de formele Duitse aanspreektitel ‘Herr Professor’ als teken van diep respect. Als de titel ‘Herr Uitgever’ zou bestaan, zou ik die voor Bob gebruiken. Bob had het idee voor de serie *Ministry in a Secular Age* en ook voor dit boek. Nadat hij hoorde dat de Lilly Endowment investeerde in een project om de implicaties van de serie *Ministry in a Secular Age* uit te werken, stelde Bob het boek voor dat je nu in handen hebt. Ik wil Bob bedanken voor alles wat hij voor me heeft gedaan. En ik wil de Eli Lilly Endowment bedanken, met name Jessica Duckworth, Chanon Ross en Chris Coble, voor het financieren van de beurs ‘Relevance to Resonance’. In het kader van die beurs (en vele andere) heb ik samengewerkt met mijn vriend David Wood. Davids invloed op het Amerikaanse protestantisme is enorm. Hij heeft heel veel voorgangers in de kerk begeleid en opgeleid. Het was een geweldige ervaring om te zien hoe hij dat dankzij onze beurzen kon doen. Zoals altijd en net als voor alle andere projecten wil ik Kara Root bedanken voor haar trouwe lees- en redactiewerk van de hoofdstukken in dit project.

Zowel Blair als ik willen ook Eric Salo bedanken voor zijn uitstekende redactiewerk. We waarderen de zachtmoedigheid waarmee hij de meeste voetnoten heeft geschraapt. We willen ook Kenda Creasy Dean bedanken, aan wie dit boek is opgedragen. Ze heeft haar kennis altijd liefdevol in dienst van de kerk gesteld. Ze blijft benadrukken dat de heilige Geest niet alleen in ivoren torens leeft, maar vrij door de wereld beweegt. Voor boekenwormen zoals wij vormt haar volharding in het standpunt dat ideeën de wereld alleen kunnen veranderen als de wereld ze begrijpt een uitdaging en een inspiratiebron.

Ik (Blair) wil Andy bedanken. Er is een Afrikaans spreekwoord dat luidt: ‘Alleen ga je sneller, samen kom je verder.’ Iedereen die Andy kent, weet dat hij snel werkt. Mensen vragen zich vaak af of hij ooit slaapt, want hij lijkt altijd op het punt te staan een boek te publiceren (voor de goede orde: dat klopt). Hij werkt meestal alleen en snel. Het was riskant voor hem om aan dit project te werken, want dat moest samen met anderen. Het ging iets langzamer, maar uiteindelijk is hij hopelijk wat verder gekomen dan

als hij het alleen had gedaan. Ik wil ook de ouderlingen en diakenen bedanken met wie ik in de loop van de jaren heb mogen samenwerken. Mijn dank gaat uit naar Debi Chadsey en Debbie Jones, die een risico namen toen ze mij voor het eerst aanstelden, naar bevlogen leiders van kerkgenootschappen zoals Jo Morris en Jen DeCombe, en naar visionaire ouderlingen zoals Jim Christian en Rod Thomson. Er zijn nog zoveel andere personen die me met beide benen op de grond hebben gehouden door elke eventuele eigenwaan te ontzenuwen, en die de kerk naar een hoopvolle en vertrouwensvolle toekomst hebben geleid. De eerste oudste die mij heeft gevormd was mijn moeder, Sheryl Bertrand. Ze deed van alles: ze zong in het koor, organiseerde activiteiten voor vrouwen en was voorzitter van de kerkenraad. Ze heeft me altijd laten zien dat de kerk niet perfect is, maar dat ze bestaat uit een gemeenschap waar we elkaar en God kunnen ontmoeten. Eventuele fouten die in het boek zijn blijven staan, zijn van Andy (en waarschijnlijk ook van mij), maar de sterke punten kunnen geheel op het conto worden geschreven van de vele ouderlingen en diakenen met wie we hebben mogen samenwerken. Hartelijk dank.

1

Waarom je kerk een probleem heeft, maar het niet is wat je denkt

Kerk in crisis: invloed, mensen en geloof

'Make America great again.' Maak Amerika weer groots. Het zijn strijdlustige woorden voor iedereen die vandaag de dag in Amerika woont. Sommigen geloven dat de neergang van de VS reëel is: zij willen terugkeren naar een groots verleden. Anderen schamperen dat Amerika nooit groots is geweest: zij streven ernaar dat het morgen beter gaat. De ironie is dat de slogan iedereen aanspoort tot politieke actie, maar om verschillende redenen. Sommigen vanwege weemoed naar het verleden, anderen omdat ze dromen van een betere toekomst. In het beste geval willen conservatieven het grootse van gisteren terughalen, terwijl liberalen zich inspannen voor een betere toekomst.

Soms verliezen we uit het oog dat beide groepen, conservatieven en liberalen, niet blij zijn met de huidige situatie. Conservatieven kijken om zich heen en zien verval, terwijl liberalen zich richten op dromen die nog moeten uitkomen. Het heden wordt afgezet tegen een gouden verleden of een perfecte toekomst. Hoe kan het heden naar waarde worden geschat als de graadmeter altijd in onze verbeelding ligt en niet iets reëels is? Natuurlijk, zowel het verleden als de toekomst zijn 'reëel', maar het gekke van tijd is dat we niet in het verleden of in de toekomst kunnen leven. We kunnen onszelf verhalen vertellen over de glorie-dagen en we kunnen een relaas houden over wat er in het verschiep ligt, maar we kunnen niet daadwerkelijk in het verleden of de toekomst leven.

Dit geldt voor de kerk net zozeer als voor Amerika. ‘Maak de Nieuwe Kerk van Ergensoord weer groots’ maakt heel wat emoties los bij de leiders van de Nieuwe Kerk. Conservatieven wringen zich de handen over het verval van de kerk. Liberalen maken zich zorgen dat de kerk nooit haar volle potentieel zal bereiken om de samenleving te veranderen. Er heerst een gevoel van niet genoeg: te geringe invloed, te weinig mensen, te zwak geloof. Conservatieven proberen iets wat verloren is terug te halen en liberalen willen de juiste veranderingen doorvoeren om een verschil te maken. De partijen verschillen weliswaar in hun benadering – herstellen of opnieuw uitvinden – maar ze zijn het erover eens dat de kerk momenteel niet genoeg heeft. De oplossing voor het probleem ‘niet genoeg’ is *meer*, ongeacht de tactiek.

Deze dynamiek zien we terug in de gepolariseerde cultuuroorlogen die in openbare instellingen woeden. Aan de ene kant gaat de strijd over bidden op scholen of de tien geboden in rechtbanken: pogingen om de publieke vroomheid en moraal te beïnvloeden. Aan de andere kant wordt er gevochten voor rassengelijkheid en gepleit voor groepen in de marge van de maatschappij: inspanningen om de toekomst van de samenleving om te buigen richting algemeen welzijn. In de kern gaan deze gevechten over de scheiding tussen kerk en staat.¹ Formeel zijn ze gescheiden, want wettelijk bestaat er geen staatsgodsdienst. Maar in de praktijk speelt de kerk nog steeds een rol in de levens van mensen. De cultuuroorlogen vormen een voor de hand liggend voorbeeld, maar er zijn veel manieren waarop de kerk zich in de publieke discussie probeert te mengen. Ergens heerst het idee dat de kerk in het verleden het morele geweten van de staat was, of dat de kerk profetisch zou moeten optreden en de staat moet oproepen rekenschap over zijn daden af te leggen.

De coronapandemie heeft de strijd rond de vermenging van godsdienst en het openbare leven alleen maar verhevigd. Sommigen hebben in de naam van christelijke vrijheid gezondheidsverordeningen omtrent mondkapjes of samenkomsten genegeerd. Anderen pleitten in de naam van christelijke liefde voor lockdowns en vaccinaties. Zelfs als de Nieuwe Kerk van Ergensoord

niet uitgesproken conservatief of liberaal is en geen zelfbenoemd soldaat in de cultuuroorlog is, hebben haar leiders de gemeentelieden moeten helpen een koers te vinden voor hun christelijke overtuigingen met betrekking tot gezondheidsvoorschriften. Hoe dan ook moest de kerk omgaan met het volksgezondheidsbeleid en teruggrijpen naar haar status als moreel geweten van de staat of die status ontwikkelen.

In de nadagen van de pandemie worstelt de Nieuwe Kerk van Ergensoord ermee dat er steeds minder mensen komen. De demografie van kerkgangers wordt geanalyseerd en er is geen gebrek aan materiaal. Zelfs het begrip ‘kerkgang’ staat ter discussie. Wat moeten we meten? Behalve naar het bijwonen van samenkomsten kunnen we kijken naar het geld dat naar de kerk gaat, het aantal kerkgangers per week of hoe vaak onze online content wordt bekeken (en hoe lang). De meeste consultants in de kerk zeggen dat je de juiste data moet kiezen en die continu moet meten om te weten hoe gezond je kerk is. Maar de keuze van die gegevens bezorgt kerken hoofdbrekens en is complexer dan je van een leider in de Nieuwe Kerk mag verwachten.

Ondanks al die analyses blijft de motivatie voor de metingen dezelfde: hoe kunnen we meer mensen in de kerk krijgen? Wanneer leiders in een vergadering over de begroting, samenkomsten en de toekomst spreken, denken sommigen terug aan de dagen van weleer, toen de kerk uit haar voegen barstte. Anderen kijken jaloers naar de plaatselijke megakerk en vragen zich af waarom mensen daar massaal naartoe trekken. (En niet naar ons! Onze theologie is beter!) Nooit is er iemand die oppert dat de Nieuwe Kerk van Ergensoord genoeg mensen heeft. Iedereen heeft de oplossing: meer mensen.

In de zoektocht naar meer mensen staan de leiders van de Nieuwe Kerk van Ergensoord voor een keuze. Of ze definiëren geloof zo strikt dat ze door degenen die dat geloof aanhangen aantrekkelijk worden gevonden, of ze moeten het begrip geloof zo ruim invullen dat het allerlei manieren van zingeving dekt. De eerste strategie lijkt op die van een restaurant met één gerecht op het menu (pizza, hamburgers, shoarma enz.). Het tweede type restaurant

heeft een enorm menu met een beetje van alles. Als je ooit een restaurant voor een groep hebt moeten zoeken, dan weet je dat het beperkte menu sommigen kan tegenstaan, maar met het grenze-loze menu is niemand blij.

De leiders van de Nieuwe Kerk van Ergensoord zouden moeten beseffen dat er heel veel middelen nodig zijn om een uitgebreid menu aan programma's en activiteiten te bieden. Als ze een kleine kerk met weinig geld zijn, dan zetten ze misschien dubbel in op hun kernwaarden om een soort nichekerkervaring te creëren. Wanneer ze die benadering een tijdje hebben gehanteerd en voldoende middelen hebben verzameld, kunnen ze een volgend programma of een andere activiteit introduceren. Naarmate ze uitbreiden, moeten ze trouw blijven aan hun missie en kernwaarden, wat moeilijk is omdat nieuwe programma's verschillende mensen binnenhalen die zingeving op verschillende manieren beleven. Grote kerken worden geconfronteerd met het probleem van eenheid (gemeenschappelijke overtuigingen) binnen diversiteit (verschillende manieren van zingeving). Leg te veel nadruk op eenheid en je sluit personen met een andere overtuiging buiten. Onderstreep diversiteit en je introduceert conflict en apathie, omdat mensen of hun overtuigingen verdedigen, of te weinig interesse hebben om deel te nemen.

Een dodelijke diagnose

Zoals zoveel leiders geloven de leiders van de Nieuwe Kerk dat ze weten wat het probleem van de kerk is: te geringe invloed, te weinig mensen, te zwak geloof. Dit zien we in hun voortdurende zoektocht naar meer middelen en grotere relevantie. Het gebrek aan middelen en relevantie doet leiders pijn, ze raken bezorgd en gestrest. Sommigen ervaren deze pijn heel intens, want ze hebben het idee dat de kerk in een niet al te ver verleden meer middelen en een grotere relevantie had. Het is pijnlijker om iets te verliezen dan niet te weten wat je mist. Anderen hunkeren naar een betere toekomst die in het vooruitzicht ligt maar die onbereikbaar is. Nostalgie en hoop zijn krachtige emoties, die in dit geval allebei tot pijn leiden.

Daarbij komt nog het probleem dat de kerk zich in een vicieuze cirkel bevindt. Als we meer middelen hadden, zouden we relevanter kunnen zijn, maar alleen als we relevanter zijn, verkrijgen we meer middelen. De neergang en de vicieuze cirkel raken kerkleiders in hun ziel en het is begrijpelijk dat ze naar een uitweg zoeken.

Gelukkig voor hen heeft iedereen die het probleem herkent een oplossing. De remedie is om effectiever te werk te gaan, waardoor er meer middelen vrijkomen die efficiënter moeten worden ingezet. Effectiviteit hangt samen met het streven naar innovatie. Hoe vaak hebben we niet gehoord dat we op een creatieve manier aan de behoeften van de omringende gemeenschap moeten voldoen? De oplossing ligt in de juiste balans tussen middelenbeheer en effectieve innovatie, waardoor onze kerk gestaag zal groeien.

In hun streven naar effectieve innovatie kunnen kerkleiders kiezen uit twee benaderingen, die beide simpele richtlijnen bieden. De eerste benadering probeert te begrijpen hoe succesvolle kerken effectiever en innovatiever zijn geworden. In wezen zeggen die: ‘Wij hebben het zo gedaan, dus als je net zo succesvol wilt zijn als wij, moet je het wiel niet opnieuw uitvinden, maar het precies zo doen als wij hebben gedaan.’ Ze bieden een zorgvuldig omlinjnde, volmaakte, kant-en-klare mal waarbinnen een kerk moet passen. De tweede benadering biedt een vastomlijnd proces dat door kerken kan worden gebruikt om hun eigen beslissingen over effectieve innovatie te nemen. Deze aanpak erkent dat alle kerken anders zijn (en dus niet in dezelfde mal passen), maar gaat uit van een onderliggend proces dat in alle kerkgemeenschappen kan worden toegepast. De resultaten verschillen van kerk tot kerk, maar de twee benaderingen doen eigenlijk hetzelfde. De eerste geeft je een recept, de tweede geeft je een paar algemene richtlijnen voor de bereiding. Beide benaderingen resulteren in een perfect gebakken kerk.

Als leider heb je de taak om het goede recept of het juiste proces voor je kerk te vinden. Toen we aan dit boek werkten, hebben we onze boekenkasten doorgespit om je het beste advies te geven. Waarom zou je het wiel opnieuw uitvinden? Er viel ons iets

vreemds op. Al deze boeken, of ze nu in de jaren zeventig, tachtig, negentig, in het begin van deze eeuw of na de coronapandemie zijn gepubliceerd, klonken hetzelfde en gaven hetzelfde advies: effectieve innovatie. Tussen het oudste en het meest recente boek over de gezondheid van kerken zit vijftig jaar. We benadrukken dit niet om de spot te drijven met 2020 of 1970 in diskrediet te brengen. We willen alleen maar aangeven dat als de oplossing voor het probleem van de kerk in vijftig jaar niet is veranderd, dat slechts twee redenen kan hebben. Of het is een zeer ernstig probleem waarvoor eigenlijk geen oplossing bestaat, en in dat geval is er geen hoop. Of die boeken stellen een verkeerde diagnose van het probleem. Effectieve innovatie heeft het probleem van te geringe invloed, te weinig mensen, te zwak geloof niet kunnen oplossen. Niet omdat er een probleem is met de oplossing, maar omdat die boeken het verkeerde probleem proberen op te lossen.

We zijn het eens met degenen die beweren dat de kerk vandaag de dag een probleem heeft. We zijn het er alleen niet mee eens dat dit probleem bestaat uit te geringe invloed, te weinig mensen, te zwak geloof. Een groot deel van de kerk in de westerse wereld verkeert in een crisis. Volgens ons is het gebrek aan invloed, mensen en geloof een symptoom, niet het probleem. Wanneer we een stap terug doen en naar grotere kwesties in de wereld kijken, stellen we een andere diagnose van het probleem en schrijven we dus een andere remedie voor. Effectieve innovatie heeft de crisis in de kerk niet kunnen stoppen, omdat de crisis voortkomt uit dezelfde bron als effectieve innovatie: de seculiere tijd. In plaats van de kerk te helpen, verergert effectieve innovatie de crisis door ons nog verder de huidige seculiere tijd in te trekken.

Straks zullen we beter kijken naar de manier waarop effectieve innovatie deel uitmaakt van de seculiere tijd en dus een groot deel van het probleem van onze kerken vormt. Maar nu maken we even pas op de plaats – denk eens na over je eigen gezondheid. Stel: je hebt een duidelijk symptoom, bijvoorbeeld pijn in je maag, maar je weet niet waar die pijn vandaan komt. Je wilt je natuurlijk gezond voelen. Leven met pijn is niet prettig en je maakt je zorgen. In theorie weten we dat we zonder de juiste diagnose niet de juiste

behandeling kunnen krijgen. Maar in de praktijk staan we niet altijd open voor de benodigde rompslomp.

We willen een diagnose omdat we van de pijn af willen, maar we hebben niet het geduld om door de medische molen te gaan en uit te zoeken wat er aan de hand is. Dit ongeduld manifesteert zich vooral wanneer een familielid op de spoedeisende hulp terecht komt. We willen het antwoord nu meteen! Vertel gewoon wat er aan de hand is, zodat we er iets aan kunnen doen. Wat maakt het uit dat artsen jarenlang studeren om verschillende symptomen te kunnen onderscheiden en de onderliggende oorzaak te ontdekken. We zien het symptoom en een paar Google-zoekopdrachten later weten we de oorzaak. Het is frustrerend om te moeten wachten totdat de artsen onze diagnose bevestigen, vooral omdat die diagnose vaak een kwestie van boerenverstand is. De nieren van een patiënt stoppen ermee, dus wordt de nefroloog erbij geroepen. De arts stelt vragen, doet onderzoek en schrijft een behandeling voor. De patiënt herstelt en keert een ervaring rijker terug naar het normale leven. Door verder te kijken dan de symptomen kon de diagnose worden gekoppeld aan de juiste behandeling – dezelfde die Google had gevonden.

Ons boerenverstand kan ons echter ook op een dwaalspoor brengen en dat gebeurt vaker dan we misschien willen toegeven. De nieren van een patiënt stoppen ermee, dus er is vast een probleem met de nieren, toch? Nee, niet altijd. In zeldzame gevallen, misschien in één op de miljoen keer, wordt de nierfunctie aangetaast door een auto-immuunziekte. In dat geval heeft de patiënt geen nefroloog, maar een immunoloog nodig. De nieren vertonen de symptomen, maar de diagnose geeft aan dat ze niet het probleem vormen. Behandel de nieren en de patiënt zal sterven omdat het echte probleem niet is verholpen. In dit soort gevallen heeft Google het totaal bij het verkeerde eind en wekt daarom de woede van artsen. De patiënten zijn ervan overtuigd dat ze zowel de symptomen als de juiste diagnose kennen. ‘Geef me gewoon die en die medicijnen,’ zeggen ze. Ons boerenverstand kent onze symptomen toe aan een andere oorzaak dan die ons in werkelijkheid ziek maakt.

Het moeilijkste hebben we het wanneer we naar de huisarts gaan en een simpele, ‘boerenverstand-diagnose’ verwachten, maar heel slecht nieuws krijgen. Je hebt al een tijdje last van je maag, dus je denkt aan een maagzweer (Google zegt het en oom Rolf had ook een maagzweer, dus het klinkt logisch). Een dag later belt de huisarts en zegt dat je moet langskomen omdat er iets ernstigers aan de hand is: kanker. Je leven staat op zijn kop en de wanorde neemt nog verder toe omdat je voortdurend het gevoel hebt op iets te wachten. Wachten totdat je weet hoe ernstig het is. Wachten op de diagnose ‘kankervrij’. Wachten totdat er een plek vrijkomt. Wachten op de resultaten van een onderzoek. Wachten totdat je je normale leven weer kunt oppakken. Bij de behandeling van kanker gaat alles traag en het idee dat de dood veel dichterbij is dan vóór de diagnose maakt dat trage tempo nog erger.

We zijn geen medici, maar toch zijn we allebei een soort arts. Jarenlang hebben we de kerk bestudeerd, onze diagnosevaardigheden aangescherpt en behandelingen voorgeschreven die de kerk gezond kunnen maken. Misschien is het beter dat je even gaat zitten. Laten we beginnen met het slechte nieuws: je kerk is ziek. Maar dat is niet het ergste. We geloven dat iemand de verkeerde diagnose heeft gesteld. De behandeling die doorgaans wordt voorgeschreven, effectieve innovatie, zorgt er alleen maar voor dat je kerk ziek blijft.

Het goede nieuws is dat je kerk gezond kan worden, hoewel het niet gemakkelijk zal zijn. De eerste uitdaging is om je mentaliteit te veranderen: je kerk is ziek, maar krimp is niet het probleem. Het probleem is dat de kerk is besmet door de seculiere tijd. Wanneer iemand, of in dit geval iets, ziek wordt door een grotere, structurele oorzaak, wordt de behandeling complexer. In een omgeving met vergiftigde lucht is het niet voldoende om je te richten op de zieke personen. Het is net als met vissen in vervuild water: we mogen ons niet beperken tot de behandeling van de vissen. We moeten de vervuiling aanpakken, wat een veel grotere klus is.

De seculiere tijd in drie delen

Misschien klinkt dit alles je abstract in de oren, dus laten we beginnen met de drie duidelijke signalen van krimp die de meeste kerken ondervinden. Symptoom 1 van de seculiere tijd is het gevoel dat de kerk en het christendom steeds minder invloed hebben op de samenleving. Kerkgenootschappen die protestbrieven over allerlei onrechtvaardigheden naar overheidsmedewerkers sturen, etaleren een overblijfsel van de morele macht die de kerk ooit uitoefende. Net als voorgangers die een gemeenteraadsvergadering bijwonen om hun mening over een of andere wet te geven. Trekken gekozen volksvertegenwoordigers zich echt iets aan van de mening van kerken en voorgangers? Doorgaans niet, want ze leveren niet veel stemmen op. Kerken veronderstellen dat de staat en de kerk ooit hetzelfde normbesef hadden. Politici zijn hiervan minder overtuigd. Volgens veel christenen is het de profetische taak van de kerk om de staat ter verantwoording te roepen, een taak die alleen mogelijk is als de kerk en de staat hetzelfde rechtvaardigheidsgevoel hebben. Elke keer wanneer we een roep om de terugkeer naar de christelijke beginselen van het land horen, beluisteren we symptoom 1.

De oorzaak van symptoom 1 is dat het heilige niet meer de agenda voor de hele samenleving bepaalt. Ons rechtssysteem, bijvoorbeeld, gaat niet meer uit van christelijke beginselen. De wet tegen moord blijft bestaan en daar zijn goede redenen voor, ook al gelooft de samenleving niet dat de tien geboden de wet van God zijn. Andere religies verbieden moord zonder zich te baseren op Mozes en de stenen tafelen. Seculiere humanisten verbieden moord op basis van hun interpretatie van mensenrechten, zonder zich op een religie te beroepen. De samenleving is het erover eens dat moord slecht is, hoewel we daarvoor verschillende redenen hebben. Rechtvaardigheid wordt iets waarover we het eens kunnen worden ongeacht onze overtuigingen en gewoonten. Een beroep op 'wat de Bijbel zegt' houdt geen stand voor de rechtbank, want we erkennen niet dat die heilige autoriteit over de hele samenleving heeft. Als ons publieke leven niet een gezamenlijke basis deelt, dan reikt de invloed van de kerk in de samenleving

niet verder dan dat waar iedereen het over eens is. De cultuuroorlogen komen deels voort uit pogingen van christenen om een morele meerderheid te vormen of campagne te voeren voor hun idee van de ideale samenleving.

Dit leidt tot symptoom 2. Terwijl symptoom 1 draait om de scheiding tussen religieus en seculier, wat uitmondt in een kleinere invloed, gaat het bij symptoom 2 over de scheiding tussen openbaar en privé, wat leidt tot minder mensen in kerken. Talloze onderzoeken vertellen ons wat we al weten, namelijk dat er steeds minder mensen naar de kerk gaan. Uit deze rapporten en onderzoeken blijkt dat het aantal mensen dat op de vraag ‘Welke religie hangt u aan?’ met ‘Geen’ antwoordt, is toegenomen. Zelfs vóór deze stijging was er al sprake van teruglopend kerkbezoek. Elke generatie bezoekt de kerk minder vaak dan de vorige. Steeds minder mensen uiten hun geloof in het openbaar. Dat betekent niet dat mensen niet geloven of dat geloof niet beleven. Maar dat geloof is privé geworden, het is niet openbaar. Minder mensen in de kerk betekent niet dat mensen minder geloven, net als naar de kerk gaan niet betekent dat je heel gelovig bent. Wat het wel betekent is dat onze persoonlijke geloofsovertuiging en de publieke uiting daarvan in de loop van de tijd zijn veranderd.

Symptoom 2, minder mensen, komt voort uit de scheiding tussen openbaar en privé. Als onze samenleving het prima redt zonder religieuze beginselen – moord blijft moord, of ik nu wel of niet in de tien geboden geloof – wordt mijn deelname aan een godsdienst optioneel. Ik ga niet meer naar de kerk omdat ik wil deelnemen aan het publiek beoefenen van het geloof, maar omdat ik op zoek ben naar een persoonlijke ervaring. Misschien ga ik erheen vanwege mijn sterke persoonlijke overtuigingen over ethische kwesties (denk aan abortus) of over hoe de samenleving eruit zou moeten zien (denk aan *Black Lives Matter*), omdat de kerk hierbij kan helpen. Of misschien is het gewoon omdat ik wil dat mijn kinderen een goed moreel leven leiden. Er heerst nog steeds een vaag besef dat de kerk de plek is waar onze kinderen leren eerzame burgers te worden. In dat geval ga ik naar de kerk voor mijn kinderen, tenzij ze in het weekend iets anders, iets beters te doen

hebben, zoals voetbal of familiebezoek. Ik ga naar de kerk als ik er zelf iets voor terugkrijg, maar ik ga niet voor anderen. Mijn persoonlijke overtuiging is niet sterk gekoppeld aan publieke geloofsbeoefening.

En dat brengt ons bij symptoom 3, het gevoel dat het geloof zelf is veranderd. Het teruglopende kerkbezoek bij erkende kerkgenootschappen in combinatie met de explosieve toename van vrije kerken wijst erop dat mensen zeer uiteenlopende overtuigingen aanhangen. Er was een tijd dat het feit dat je Nederlands hervormd, gereformeerd of evangelisch-luthers was, betekende dat je specifieke zaken over God geloofde. Er bestonden verschillen tussen kerkgenootschappen die tot uiting kwamen in hun organisatiestructuur en de invulling van hun erediensten. Maar nu kun je twee verschillende kerken van hetzelfde kerkgenootschap binnestappen en denken dat ze niets gemeen hebben. Of je gaat naar een vrije kerk die een zeer algemeen beeld van God heeft dat is vastgelegd in een relatief simpele geloofsverklaring. Doordat onze samenleving een scheiding heeft aangebracht tussen religieus en seculier, openbaar en privé, hangen mensen allerlei overtuigingen over God aan. Voor het eerst in de geschiedenis is het mogelijk dat ze zelfs helemaal niet in God geloven. We geloven niet langer dat mensen hun persoonlijke overtuigingen moeten veranderen om binnen een publieke geloofsbeoefening te passen. We geloven dat de publieke geloofsbeoefening moet veranderen om tegemoet te komen aan alle verschillende persoonlijke overtuigingen.

Symptoom 3 raakt de kern: het is nu mogelijk om niet in God te geloven. Het idee dat een persoon kan geloven dat er geen God is, gaat verder dan eenvoudig atheïsme. Het gaat hier om de scheiding tussen het immanente en het transcendente. 'Immanent' verwijst naar de dingen die we simpelweg om ons heen kunnen zien, zaken die we kunnen meten, voorwerpen die we kunnen volgen en waarvan we oorzaak en gevolg kunnen vaststellen. Immanente denkwijzen zien we terug in moderne geneeskunde en werktuigbouw, omdat we daarin de natuurlijke processen in de wereld voor onze eigen doeleinden kunnen aanwenden en beheersen. We begrijpen dat ziekte het resultaat is van een virus, niet van een of

andere goddelijke straf. Het tegengestelde van immanent is transcendent, wat verwijst naar dingen die we niet kunnen waarnemen, beheersen en sturen, en in zeker opzicht zelfs naar onverklaarbare, bovennatuurlijke zaken. Bijna overal ter wereld en in nagenoeg alle tijden zijn mensen ervan uitgegaan dat de wereld meer omvat dan wat we kunnen zien, meten en beheersen. Gewoonlijk werd aangenomen dat er een geestelijke wereld was die in interactie kon treden met onze materiële wereld. Sociologen noemen dit soms een ‘betoverde wereld’, omdat het immanente en het transcendente van elkaar doortrokken zijn. Tegenwoordig is het mogelijk om dit niet te geloven en dat is uniek voor onze tijd.

De seculiere verbeeldingskracht

De combinatie van deze drie scheidingen – seculier en religieus, openbaar en privé, immanent en transcendent – geeft ons de seculiere tijd waarin we leven. Kerken proberen de gemeenschappelijke problemen rond invloed, kerkgang en geloof aan te pakken, maar ze hebben te maken met culturele krachten die veel groter zijn dan de individuele problemen doen vermoeden. Voor alle duidelijkheid: we geloven niet dat de remedie voor de seculiere tijd bestaat uit een soort nieuw geheiligd tijdperk. Daarvoor is het te laat. We stellen onze hoop ook niet op de strategieën waarmee deze problemen doorgaans worden aangepakt, omdat die zijn geïnspireerd door de seculiere tijd. Op die manier zouden we proberen de wedstrijd te winnen door spelregels te volgen die in ons nadeel zijn, terwijl we de wedstrijd zelf opnieuw moeten verbeelden.

In dit boek willen we ons een nieuw beeld vormen van de kerk binnen de seculiere tijd. We geloven dat God doorgaat met handelen in de wereld. En omdat God handelt in de wereld, geloven we dat de kerk kan floreren. Het eerste aspect van onze diagnose van het huidige probleem van de kerk is dat de symptomen het boerenverstand te boven gaan en deel uitmaken van een groter probleem: de seculiere tijd. Het tweede aspect is dat we dit feit over het hoofd zien, omdat de seculiere tijd onze verbeeldingskracht beperkt. De ziekte van de kerk misleidt ons door zich als de remedie voor te doen. En dit herkennen we niet, omdat dit beeld sluipenderwijs is

ontstaan. Als je een gezonde kerk wilt, moet je je een remedie verbeelden die niet afhangt van de seculiere tijd.

Dit gesprek over voorstellingsvermogen of verbeeldingskracht kan vaag lijken voor degenen die in de tastbare wereld werken. Verbeelding is immers het domein van kunstenaars, dichters en theologen, niet van timmerlui, werktuigbouwkundigen en boekhouders. En tegen wetenschappers die alleen met harde feiten werken, moet je helemaal niet over verbeelding beginnen. Voor iemand die zich alleen met het letterlijke of tastbare bezighoudt, lijkt de werkelijkheid een gegeven waarvoor we geen verbeeldingskracht nodig hebben. Wij zijn het hier niet mee eens. Zelfs personen die de wereld als louter tastbaar of letterlijk opvatten, gebruiken voortdurend hun verbeeldingskracht. Een timmerman en een bioloog hebben waarschijnlijk een verschillend beeld van de toekomst van een bosperceel. De een ziet meubels en huizen, de ander ziet herstel van een ecosysteem of een habitat voor wilde dieren. Geen van beiden 'ziet' deze beelden echt, maar ze stellen zich de mogelijkheden van het bos voor op basis van hun ervaring en begrip van hoe en waarom de wereld werkt. Dat idee, dat besef van wat de werkelijkheid is en kan worden, vormt de kern van verbeeldingskracht. De bomen blijven werkelijk en tastbaar, of ze nu door een timmerman of een bioloog worden bekeken, maar in de verbeelding van deze verschillende personen worden andere aspecten van die werkelijkheid geopend.

Omdat de seculiere tijd het seculiere en het heilige van elkaar scheidt, geloof privatiseert en het immanente beschrijft als de overeengekomen publieke werkelijkheid, kost het de kerk veel moeite zich voor te stellen hoe een publieke geloofsbeoefening die getuigt van het transcendente eruitziet. Onze verbeelding is seculier, dus als we ons het heilige proberen voor te stellen, proberen God in onze levens en in de wereld aan het werk te zien, kunnen we dat alleen in seculiere bewoordingen. Het probleem is zo diep geworteld dat zelfs wanneer we iets zinvol, heiligs en transcendent ervaren, we dat alleen in seculiere taal kunnen beschrijven. Het is alsof we de wereld zo lang door een seculiere bril hebben bekeken, dat we het niet herkennen wanneer er iets heiligs gebeurt

en niet eens de taal hebben om het te beschrijven. Denk even terug aan de timmerman en de bioloog. Ze verbeelden een verschillend doel, iets waar ze naartoe werken. De een ziet degelijke huizen met vrolijke mensen, de ander een natuurlijke habitat die zelfvoorzienend en gezond is. Beide beelden zijn goed. Wie wil er niet in een prachtig huis wonen en te midden van mooie natuur leven? Maar we kunnen niet allebei hebben. Als de timmerman de bomen omhakt, betekent dat het einde van de dromen van de bioloog, en andersom. Hoe kunnen we een beslissing nemen als we niet de mogelijkheid of de taal hebben om te zien wat de ander wil of ziet? Hoe weten we welke verbeelde toekomst de beste is?

Het seculiere verbeeldingsvermogen: versnelling versus resonantie

De keuze tussen verbeelde toekomstën speelt nog sterker in ons persoonlijke leven. Tijdens onze beperkte levensduur moeten we kiezen wat we willen doen en als gevolg daarvan laten we andere dingen achterwege. We maken ons druk om de werk-privébalans en doen er alles aan om onze verschillende rollen voldoende tijd te schenken. Wij willen bijvoorbeeld allebei een goede zoon, broer, echtgenoot, vader, vriend, academicus en hockeyspeler zijn, en tegelijk op de hoogte blijven van realityshows, de nieuwste muziek en voetbaluitslagen, we willen de hond uitlaten en de afwas doen. Elk van deze rollen en wensen doet een beroep op onze beperkte tijd, dus moeten we kiezen wat we wel en niet doen. Vaak proberen we efficiënter te worden. We gaan multitasken – we luisteren naar een podcast voor ons werk terwijl we de hond uitlaten. We denken dat we meer kunnen dan in werkelijkheid het geval is en we zeggen dingen als: ‘Als we dit boek af hebben, wordt het leven rustiger.’ Maar dat wordt het nooit. Tel daarbij op dat elk van deze rollen inhoudt dat we over de tijd van anderen beslissen. ‘Breng ik mijn kind naar training, zullen we een spelletje doen of help ik mijn ouders in de tuin?’ Je begrijpt hoe groot het probleem is. We hebben meer tijd nodig.

En hier neemt de seculiere logica het over. We kunnen onmogelijk weten welke taak van waarde is of hoeveel genoeg is. We weten

alleen dat we de goede dingen nodig hebben en we willen daar steeds meer van. De drukte die we ervaren komt voort uit het idee dat alles in ons leven sneller moet. Soms worden we ons bewust van deze versnelling. We gaan op vakantie en nemen zoveel mee dat het lijkt alsof we doorgaan met ons gewone leven. Als we to-dolijsten voor onze vrije tijd hebben, is het dan nog vrije tijd? Of we hebben het zo druk dat we niet op vakantie kunnen. Of we lopen tegen een muur op, krijgen een hartaanval of de stress zorgt ervoor dat ons lichaam ermee ophoudt. Seculiere logica maakt ons wijs dat er twee snelheden zijn: rennen of sterven. We kunnen proberen om af te remmen, maar we blijven de drang voelen om ofwel te versnellen ofwel op te geven. De seculiere tijd versnelt ons leven en we kunnen ons alleen maar ‘meer’ voorstellen, omdat het alternatief niets is.

Onze diagnose is dat het tegengestelde van versnellen niet sterven of slenteren is. Het tegengestelde van ‘meer’ is resonantie. Resonantie is een ervaring van volheid, van dezelfde golflengte, van zo aanwezig zijn voor iemand of iets, dat het is alsof we onszelf hebben herontdekt. We kunnen ons afstemmen op iets ongeacht of we snel of langzaam bewegen. Vaak is resonantie tijdloos. We kijken op de klok en vragen ons af waar de tijd is gebleven, omdat we zo zijn opgegaan in wat we deden dat tijd niet telde. Of het moment is zo rijk, zo krachtig, dat iets wat een paar seconden duurt veel langer lijkt. Bij resonantie gaat het om onze verbinding met de wereld, met de mensen in ons leven en om het vinden van betekenis die sterker is dan wat we kunnen zien of uitleggen. Resonantie draait om het heilige, het publieke en het transcendente.

Resonantie in werk en liefde

Weer zullen de timmerlui en de biologen, degenen die van het tastbare en letterlijke houden, zich afvragen waar we het in vredesnaam over hebben. Resonantie lijkt een vaag begrip. En dat is het nu juist. Als we iets niet kunnen verbeelden, kunnen we het niet helder voor ons zien. En als we het niet helder voor ons zien, kunnen we er niet goed over praten. We kunnen ons geen voorstelling maken van resonantie, omdat de seculiere tijd ons blind maakt.

Dus het ontbreekt ons aan het beeld en de taal om erover te spreken. Maar ook al hebben we geen helder beeld van resonantie, dit betekent niet dat we het in het geheel niet kunnen zien.

Veel mensen, de meeste eigenlijk, waaronder de timmerlui en de biologen, beseffen dat sommige momenten in ons leven wonderlijker zijn dan andere. Vaak beleven we die momenten in een relatie of wanneer we met iets heel zinvols bezig zijn. Die momenten overstijgen ons alledaagse leven. Ze zijn bepalend voor wie we zijn en hoe we ons verhouden tot de wereld. Die momenten zijn verrassend krachtig. Ze overkomen ons wanneer we ze het hardst nodig hebben of dwingen ons te veranderen op een manier die we niet verwachten. Vaak geven die momenten ons een gevoel van doel en betekenis dat moeilijk onder woorden te brengen is, maar waarvan we diep in ons hart weten dat het waar, juist en goed is. Ze zetten onze voeten op een zinvolle weg.

Het is moeilijk om dit soort zaken te verwoorden. We zijn bij talloze begrafenissen geweest waar alleen werd gesproken over de levensloop van de overledene. Persoon X is hier geboren, is getrouwd met die en die, heeft daar gewerkt, had deze hobby en is nu gestorven. Is het leven echt alleen maar een aaneenrijging van gebeurtenissen? Wij denken van niet. Schijnbaar willekeurige tijden en plaatsen hebben soms meer gewicht dan de vaste haltes onderweg. We zijn allemaal wel eens teruggegaan naar een plek die voor anderen heel gewoon is, maar voor ons bijzonder om wat we daar hebben meegemaakt. Relaties zijn niet slechts feiten, er zijn dieperliggende kwaliteiten die een relatie rijk en belangrijk maken. Leven kan niet zonder resonantie, anders zijn we alleen maar druk, druk, druk.

Als de kerk iets nodig heeft in de huidige crisis, dan is het meer resonantie. Meer resonantie resulteert in diepere relaties en een helderder doel. In plaats van op zoek te gaan naar meer invloed, ervaren we een diepere verbinding met God en met elkaar. De crisis van minder mensen in de kerk zal afzwakken, omdat we weten hoe we relaties kunnen onderhouden die ons leven vervullen. Vragen over geloof zullen verschuiven van persoonlijke dogma's naar open uitwisselingen over wat God doet in mijn leven.

In het begin vroegen we je te gaan zitten voor het slechte nieuws. We leven in een seculiere tijd die een scheiding trekt tussen het heilige en het seculiere, het openbare en het private, het transcendente en het immanente. We merken de seculiere tijd niet op, omdat we ons de wereld alleen kunnen voorstellen in termen die seculier, privé en immanent zijn. Onze levens raken drukbezet, onze relaties komen onder spanning te staan en ons werk wordt zwaar. Dit geldt voor ons persoonlijke leven net zozeer als voor het leven van de kerk. We proberen steeds weer andere oplossingen, gewoonlijk gericht op meer efficiëntie en innovatie. En toch lijken we nooit genoeg invloed, mensen of geloof te hebben.

Maar er is ook goed nieuws. De kerk heeft eerder op dit punt gestaan. De mensen in de allereerste kerk wisten niet goed hoe ze zich moesten verhouden tot de wereld om hen heen. De paar leerlingen die zich opsloten in een bovenvertrek hadden in termen van middelen geen enkele invloed. Zelfs na alles wat Jezus hun had onderwezen, wisten de meeste vroege christenen niet hoe ze zijn leven, dood en opstanding moesten interpreteren.

En wat zei Jezus tegen hen? Ga heen en innoveer op effectieve wijze? Niets daarvan. Hij zei dat ze moesten wachten. En daarover gaat het in het volgende hoofdstuk.

2

Bezige mensen, bezige kerk: een dodelijke mix

Bezig zijn en wachten

Films over superhelden zijn momenteel heel populair. Sommige mensen, zoals filmregisseur Martin Scorsese, doen er minachtend over. Maar veel mensen zijn er dol op, anders zouden filmstudio's niet de ene na de andere film blijven produceren. Deze films zijn overweldigend, niet alleen vanwege de spectaculaire effecten van door computers gegenereerde beelden en hun grootse verhalen (de wereld is weer eens in gevaar!), maar ook door het enorme aantal details die al die films met elkaar verbinden. De verhaallijn van een held beperkt zich niet tot één film. Er zijn films die eraan voorafgaan en erop volgen, optredens in films van collega-helden en mozaïekfilms, en niet te vergeten de remakes. De toevallige kijker heeft het moeilijk om alle bijzonderheden te volgen. Meer dan eens hebben onze kinderen ons gewezen op een detail dat in de eerste film voorkwam, maar pas in de zoveelste film belangrijk werd.

Door de lange verhaallijnen in series, waarbij elke episode voortborduurde op de voorgaande, krijgen we behoefte aan een verhaal over de oorsprong. Waar begint het allemaal? Wie of wat heeft de helden tot hun missie aangezet? Waarom ontwikkelt het verhaal zich op deze manier? Welke personen zijn belangrijk in het leven van de held? Al deze vragen worden beantwoord in een goed oorsprongsverhaal. Het is bijna zo dat als je het oorsprongsverhaal eenmaal kent, de rest van de films daar als vanzelf uit voortvloeit.

Jouw gemeente heeft, net als de superhelden, een oorsprongsverhaal. Er zijn gebeurtenissen en personen die aan de wieg van jouw gemeente hebben gestaan. Misschien is het verhaal niet zo spannend als dat van Batman of Black Widow, maar toch vertel je het. Soms bij een jubileum, soms in een kerkenraadsvergadering of wanneer je op zoek bent naar een nieuwe voorganger. We vertellen het verhaal over ons ontstaan, omdat we ondanks alle ontberingen als overwinnaars uit de strijd zijn gekomen. Eerst bestonden we niet en nu wel. Applaus!

Er is een periode geweest waarin het leek alsof elke succesvolle kerk zijn oorsprong had in het bijbelboek De handelingen van de apostelen. Bill Hybels vertelt hoe hij een succesvolle toekomst als zakenman heeft opgegeven om een Handelingen 2-kerk te beginnen. De Willow Creek Community Church werd de grootste kerk in Noord-Amerika. Applaus! Rick Warren tartte de conventionele opvattingen door de Saddleback Community Church te stichten in een gehuurd theater in Orange County. Door de principes van Handelingen 2 te volgen, werd het een multinationale kerk met meerdere vestigingen. Applaus! Mocht je denken dat alleen boomers succesvol waren: Mark Driscoll, lid van generatie X, heeft Mars Hill gesticht, een kerk in Seattle waar de samenkomsten op het hoogtepunt vijftienduizend mensen telden. Applaus! Het netwerk van nieuwe kerken dat uit Mars Hill voortkwam, noemde zichzelf Handelingen 29: een weinig subtiele aanwijzing dat we, ook al eindigt het boek Handelingen met hoofdstuk 28, in Gods koninkrijk moeten leven.

We geven al deze voorbeelden van megakerken niet voor niets. Veel westerlingen denken dat méér beter is en dat mega dus beter is dan micro. De Nieuwe Kerk van Ergensoord biedt geen topconferenties en beheert geen grote netwerken, want niemand is geïnteresseerd in de mening van een kerk die op sterven na dood is. Leiders van kleine kerken wonen conferenties bij om van voorgangers van megakerken te leren hoe ze meer kunnen bereiken voor hun kleine kerk. Hoewel mega niet staat voor ‘te groot om te falen’ (bewijsstuk A: Mars Hill, waarover later meer), betekent micro wel dat het bestaan precair is. Niemand wil een kerstcollecte houden

om de jaarbegroting (inclusief het salaris van de voorganger) dekkend te krijgen. Kleine kerken streven naar meer mensen, meer middelen en meer invloed, omdat het alternatief voor meer niet minder is. Het alternatief is sterven.

Grote en kleine kerken, mega en micro, kunnen in Handelingen 2:46-47 een aantrekkelijk oorsprongsverhaal zien.

Elke dag kwamen ze trouw en eensgezind samen in de tempel, braken het brood bij elkaar thuis en gebruikten hun maaltijden in een geest van eenvoud en vol vreugde. Ze loofden God en stonden in de gunst bij het hele volk. De Heer breidde hun aantal dagelijks uit, steeds meer mensen werden gered.

Het samenkomen in de eredienst en het leven in gemeenschap zouden moeten leiden tot meer mensen. Meer, ook al gaat het maar om enkelen, is beter.

Het werkelijke oorsprongsverhaal van de kerk begint echter niet in Handelingen 2. Oorsprongsverhalen hebben iets onvermijdelijks. We hebben geen oorsprongsverhalen van helden die het niet redden. Het is onvermijdelijk dat ze triomferen. Dit triomfalisme past goed binnen het seculiere verhaal waarin we leven: meer is beter. In dit verhaal gaat Handelingen over groei. De kerk begint klein en wordt groot. De kerk begint op één plek en breidt zich uit naar vele plekken. Groei is het verhaal van meer, het tegengestelde van krimp en verval. We willen geen verhalen over mislukte kerkplantingen, gemeenten die ermee ophouden en hun gebouwen verkopen, kerkgenootschappen die medewerkers ontslaan, niet-sluitende begrotingen. Er bestaat geen krimp, althans niet vanuit het gezichtspunt van de seculiere tijd, want dat verhaal wordt niet verteld. We focussen op Pinksteren en de geïdealiseerde gemeente die daaruit voortkomt, omdat in onze ogen de megakerk het onvermijdelijke gevolg van dat verhaal is.

Wat we niet willen toegeven, is dat de echte kerk bang en onzeker begon. Bedreigd door buitenstaanders die beweerden dat de kerk zich vergiste in wie Jezus was, verraden van binnenuit door

haar eigen leiders: triomf en groei waren verre van zeker. De waarheid is dat Handelingen 2:46-47 nooit op grote schaal realiteit is geweest. Bewijs uit andere delen van de Bijbel en gegevens die we over vroege christenen kunnen achterhalen, tonen aan dat de vroege kerk enorm worstelde. Handelingen 2 was een verlangen, een doel, een droom. We dromen over triomf vanuit een nederlaag, we hopen vanuit wanhoop. De seculiere tijd en de daarmee samenhangende nadruk op groei, op meer en op triomf maken ons blind voor het feit dat de kerk op een heel andere manier is begonnen.

De bijbelboeken hadden oorspronkelijk geen titels. Die hebben wij op een gegeven moment verzonnen. Het is eigenlijk vreemd dat we dit boek 'De handelingen van de apostelen' hebben genoemd. Hoewel deze naam ver voor de seculiere tijd is bedacht, weerspiegelt hij perfect een van de diepere problemen van deze tijd: de focus op menselijke activiteiten, waarbij alle gevoel voor goddelijk handelen verloren gaat.¹ Dit is de verleiding van het immanente wereldbeeld en het is de manier waarop Hybels, Warren en Driscoll de bijbeltekst benaderen. Het boek vertelt weliswaar ook over menselijk handelen dat op God gericht is, maar dat is niet de belangrijkste boodschap. Waar het echt om gaat, is Gods handelen richting mensen. Als we het verhaal lezen, beseffen we dat het boek eigenlijk 'De handelingen van God' zou moeten heten.

In de eerste zinnen van Handelingen lezen we over Jezus, de heilige Geest en God. Lucas, de auteur van zowel het Evangelie van Lucas als het boek Handelingen, schrijft allereerst over wat God heeft gedaan in Jezus en de heilige Geest. In de eerste vijf verzen handelt alleen God. Jezus handelt, onderwijst, verschijnt als de Levende en spreekt over het koninkrijk van God. God neemt Jezus op in de hemel, geeft opdrachten via de heilige Geest en kiest apostelen. De heilige Geest ondersteunt God bij het geven van opdrachten en wordt door God tijdens de doop aan de leerlingen beloofd. Dit alles gebeurt in vijf verzen!

In Handelingen 1:4 lezen we dat de eerste opdracht van Jezus aan de leerlingen is: 'Ga niet weg uit Jeruzalem.' Misschien hadden we verwacht dat de eerste opdracht was om erop uit te gaan, te getuigen, een programma te starten, te prediken, te onderwijzen,

iets te doen, wat dan ook, om de kerk te laten groeien. Maar Jezus geeft de leerlingen de opdracht om in Jeruzalem te blijven en te wachten. Het werkelijke oorsprongsverhaal van de kerk begint niet met de groei in Handelingen 2. Het werkelijke oorsprongsverhaal begint in Handelingen 1 met wachten totdat God handelt. God is de held en de kerk wacht.

We hebben gemerkt dat we veel tegengas krijgen wanneer we zeggen dat de kerk is begonnen door te wachten. Wachten voldoet aan geen van onze voorwaarden voor succes, want meer wachten voelt als meer van niets. We zijn gewend aan het idee dat wat we doen belangrijk is, dus als puntje bij paaltje komt, verzetten we ons tegen het idee dat we moeten beginnen met wachten op God. Meer theologisch ontwikkelde personen zouden ons kunnen betichten van 'quiëtisme'. Quiëtisme is een dwaalleer, een vorm van christelijke mystiek die zich wil ontdoen van de menselijke wil zodat Gods wil in alles overheerst. Het vermijdt menselijk handelen, zodat God iets kan doen. Dit klinkt vroom, maar het komt meestal neer op lange gebedssessies die tot geen enkele actie leiden. Voor alle duidelijkheid: noch de vroege christenen, noch wij zijn aanhangers van het quiëtisme. Het wachten zoals de leerlingen deden, en dat wij bepleiten, is niet passief. Het is responsief. God handelt en wij reageren. Wat we wel zeggen, is dat de seculiere tijd ons blind maakt voor wat God doet, en dan blijft alleen ons handelen over.

Het idee dat een kerk begint met wachten, roept ook een andere reactie op. De seculiere tijd maakt ons blind voor wat God doet, maar wat erger is, we kunnen ons niet eens voorstellen dat God iets kán doen. We lezen in Handelingen 1 dat God al deze dingen heeft gedaan, maar diep van binnen denken we: 'Echt waar?' We kunnen ons op geen enkele manier voorstellen dat God zou kunnen handelen in ons leven. Hoe ziet God eruit? Hoe klinkt Hij? Wat doet Hij? In de seculiere tijd is het gemakkelijk om ons een voorstelling te maken van religie. We hebben een beeld bij regels en ethiek, tradities en rituelen, want dat zijn *menselijke* handelingen. Maar het is veel moeilijker je voor te stellen dat we deze zaken alleen maar hebben omdat God al heeft gehandeld in de wereld. Misschien is onze grootste angst wel dat we wachten

en dat God niet komt opdagen. Dit is geloof: erop vertrouwen dat wat God heeft beloofd, Hij ook zal doen. Dit is hoop: erop vertrouwen dat de God die een goed werk is begonnen, het ook zal voltooien.

Als we ons eigen oorsprongsverhaal serieus willen nemen, moeten we gaan inzien dat Gods mensen altijd alleen maar iets doen als reactie op het handelen van God. Het is niet zo dat ze hun eigen activiteiten plannen en dan uitvoeren. Ze ontmoeten God en handelen in gehoorzaamheid aan die ontmoeting. God handelt door zijn mensen heen. Niet zoals een poppenspeler een marionet laat bewegen, maar in een relatie die begint met Gods handelen.

Geert en de versnelling van de samenleving

Wanneer we wachten op God om in antwoord op Hem te kunnen handelen, is het belangrijk dat we God kunnen zien en horen. Als we God niet eerst zien of horen, zijn onze acties slechts *onze* acties en geen antwoord. Maar wie heeft er tijd om op die manier te wachten? Geert.

Vroeger woonden mensen met het syndroom van Down in tehuizen met dagprogramma's om hen bezig te houden. Zo ook Geert. Hoewel hij volwassen was, had Geert nooit zelfstandig gewoond. Hij werd altijd omringd door medebewoners en verzorgers. Geert was de clown van de groep en lachte als een balkende ezel. Iedereen wist het als Geert thuis was en iedereen was dol op hem. Elke dag deed hij mee aan een programma, dat meestal om eenvoudig knutselwerk draaide, en maakte dingen die alleen een moeder mooi zou vinden. Maar de moeder van Geert was een paar jaar eerder gestorven, dus hij knutselde voor niemand in het bijzonder. Het was letterlijk drukdoenerij: hij was druk bezig iets te maken om iets van erkenning te krijgen, maar die kreeg hij nooit.

Op een gegeven moment zagen de begeleiders dat het geen zinvolle levensinvulling was om dag in, dag uit papieren engelen te maken, voor niemand. Op hun manier hielden ze van Geert en ze wilden graag dat hij voldoening uit zijn werk haalde. Ze vonden

een lokaal bedrijfje dat iemand nodig had voor het soort repetitieve, eenvoudige taken waarin Geert zo goed was. In plaats van knutselwerkjes maakte Geert nu houten kratjes voor potten ambachtelijke jam. Ze gingen ervan uit dat het maatschappelijke voordeel voor Geert al groot genoeg was, dus hij kreeg veel minder betaald dan de andere medewerkers. Ook al was dit niet eerlijk, misschien was het wel waar. Geert was oprecht gelukkig en ging met plezier naar zijn werk.

Voor de financiën van het bedrijf was het positief dat Geert geen volledig salaris kreeg. Hun product werd mooier, maar niet duurder. De verkoop nam toe. Net als de vraag naar de houten kratjes. Al snel was de vraag zo groot dat Geert het niet kon bijbenen. In plaats van een paar ochtenden per week moest hij elke ochtend werken. Vervolgens ook de middagen. Hele dagen. Van maandag tot vrijdag, van negen tot vijf. Al zijn tijd ging op aan werken. Hij begon het te merken. Hij ging met minder plezier naar zijn werk, lachte minder, maakte meer fouten en klaagde meer. Ten slotte werd Geert ontslagen. Hij was te langzaam om productief te zijn. Hij kon het niet bijbenen.

In dit verhaal zijn meerdere potentiële schulden aan te wijzen. Misschien kan het jambedrijfje worden verweten dat het Geert heeft misbruikt. Ze profiteerden van hem door hem te laten werken voor minder geld dan een ander zou krijgen. Binnen het kapitalisme is dit gewoon slim zakendoen. We krijgen alleen het gevoel dat het onrechtvaardig is wanneer we de behandeling van Geert vergelijken met de manier waarop een 'normale' persoon wordt behandeld. Geert doet zijn werk net zo goed, maar niet zo snel. Kapitalisme functioneert dankzij het hoge tempo. Degene die het snelste werkt, is de beste en dus meer waard. Personen als Geert, die langzaam werken, zijn niet zo goed en daarom minder waard. Als we het bedrijf zouden dwingen Geert net zoveel te betalen als iemand anders, zou hij worden ontslagen omdat zijn tijd minder waard is dan die van iemand anders.

We kunnen het bedrijf moeilijk verwijten dat ze de spelregels van het kapitalisme volgen. Er zijn meer en minder ethische manieren om kapitalist te zijn, maar in de westerse wereld speelt iedereen

volgens de regels van het kapitalisme. Een van deze regels luidt: tijd is geld. In de ideale wereld verdien je meer geld naarmate je meer doet binnen een bepaalde tijd. In Geerts geval: hoe meer kratjes per uur je maakt, hoe hoger je salaris is. Als maatschappij ontwerpen we wetten om deze regel binnen de perken te houden. Er zijn bijvoorbeeld grenzen aan het aantal uren dat iemand mag werken. En bedrijven mogen geen kinderen in dienst nemen. Deze grenzen onderschrijven de regel dat tijd geld is en dwingen ons het tempo te verhogen.

Misschien ligt de schuld voor de situatie bij de verzorgers. Ze treden op als Geerts voogd en hebben het beste met hem voor. Vanuit hun gezichtspunt geeft knutselen minder voldoening dan iets maken dat kan worden verkocht. Daar valt moeilijk iets tegenin te brengen. Elke ouder die ooit enthousiast heeft moeten reageren op een knutselproject van een peuter, weet dat niet alle creaties hetzelfde niveau hebben. In de ideale wereld leidt knutselen uiteindelijk tot iets anders: het vermogen om iets te maken dat nuttig is voor de samenleving. Het knutselen op zich, van papieren engelen bijvoorbeeld, heeft geen waarde. De waarde ontstaat door dat wat eruit voortvloeit. Laten we nog een voorbeeld bekijken: LEGO. We verwachten van kinderen dat ze bruggen bouwen van LEGO-steentjes, maar als ze dat nog steeds doen als ze volwassen zijn, vinden we het zonde van de tijd. Het bouwen met LEGO zou moeten leiden tot ingenieurswerk of iets anders dat nuttig is voor de maatschappij. Geert kon papieren engelen maken, dus hij was klaar voor het echte werk: iets verkoopbaars maken.

Maar wat als papieren engelen of LEGO-bruggen maken activiteiten zijn die op zich goed genoeg zijn? Wanneer we mensen complimenteren met hun hobby, neigen we in die richting. Hobbywinkels en ingewikkelde LEGO-sets zijn niet uitsluitend voor kinderen. De regel is echter dat een hobby iets is wat we doen naast onze echte, zinvolle activiteiten. Alleen bij hoge uitzondering zijn personen in staat hun papieren engelen of LEGO-bruggen tot kunst te verheffen. Ga naar YouTube en je zult zien dat die mensen geen hobbyisten meer zijn, maar professionals. Zoals we de waarde van tijd in geld uitdrukken, wordt ook de waarde van een activiteit in

geld gemeten. Een hobby is minder waard dan een baan. Geerts verzorgers hopen zijn activiteiten zinvoller te maken door er een geldwaarde aan te koppelen. Het maakt voor Geert niet uit of hij papieren engelen of houten kratjes maakt, maar voor de meesten van ons betekent dit het verschil tussen een hobby en een baan. Als we alleen de activiteiten die geld opleveren zinvol vinden, dan voelen we ons sterk geroepen om meer te werken. Meer werk betekent meer waarde en meer waarde betekent meer betekenis. Wil je een betekenisvol leven? Ga meer werken.

Misschien valt de schuld voor Geerts situatie wel terug te voeren op zijn familie. Waarom woont hij eigenlijk in een tehuis? Zou zijn familie niet voor hem moeten zorgen? Iedereen die hier even over nadent, weet dat dit een zeer complexe situatie is, zowel emotioneel als ethisch. We verwachten niet dat we recht kunnen doen aan de beslissingen waarmee gezinnen als die van Geert worden geconfronteerd, maar we willen wel twee dingen opmerken. Ten eerste dat dezelfde twee kwesties waarover we het al eerder hadden – tijd is geld en werk is waardevol – in elk gezin spelen. Ouders moeten nuttige en zinvolle activiteiten voor hun kinderen vinden. Als ze dat niet doen, raken hun kinderen achterop en zullen ze onvoldoende uit hun leven kunnen halen. Tegelijkertijd moeten de ouders zelf ook bijblijven en zinvolle, lucratieve banen vinden. Ongeacht de economische klasse van het gezin worden ze geacht zich bezig te houden met belangrijke zaken. Deze opgelegde druk zorgt voor een schema dat uit de hand loopt, omdat het steeds sneller gaat en steeds ingewikkelder wordt.

Geert wordt geboren in een gezin dat sowieso al gedwongen wordt tot een hoog tempo. Maar hij is langzaam. Op een gegeven moment wordt het duidelijk dat het geheel nooit sneller kan gaan dan het traagste onderdeel. Een ander kind zouden we stimuleren tot een hoger tempo, om bij te blijven. Maar Geert kan niet sneller. Deze gezinnen staan voor een moeilijke keuze. Óf ze vertragen tot Geerts tempo, óf ze vinden een andere manier waarop Geert een goed leven kan leiden. Dit is geen prettig idee. In elke andere situatie zouden we het toejuichen wanneer de behoeften van één persoon niet zwaarder wegen dan de behoeften van velen, of wanneer

één iemand zich opoffert voor het belang van het geheel. Maar het ethische dilemma in Geerts geval is veel lastiger, omdat hij niet weet dat hij die ene iemand is. Hij weet niet dat hij het gezin afremt en belemmert door zijn lage tempo.

Ten tweede willen we opmerken dat er mensen zijn die wél weten dat ze te langzaam zijn. In feite zijn veel mensen te traag voor onze seculiere tijd. We vinden ze aan beide uiteinden van het leeftijdspectrum. Baby's en bejaarden, peuters en ouderen, ze bewegen zich allemaal in een ander tempo. Sommigen (de bejaarden, de ouderen en de zieken) herinneren zich de tijd waarin ze nog snel waren. Ze voelen zich tot last. Of de problemen nu fysiek, mentaal of een combinatie van beide zijn, ze kunnen het niet meer bijbenen. Ze behoren tot de werklozen. Deze mensen verdienen geen geld en maken geen deel uit van de snelle wereld, dus voelen ze zich vaak minder waard dan anderen. Door de gedwongen vertraging voelen ze zich minder waard dan vroeger. We zien dit bij mensen die pas met pensioen zijn gegaan. Iedereen die wel eens een afscheidsreceptie heeft bijgewoond en een jaar later met de betreffende gepensioneerde spreekt, komt er al snel achter hoe vertraging aanvoelt. Het is moeilijk. We weten niet wie we zijn als we het niet meer kunnen bijbenen.

Uit het verhaal van Geert blijkt de ware aard van onze samenleving. Die beweegt snel, sneller dan de meesten van ons kunnen bijhouden. Tijd is geld en geld is waardevol. Het kapitalisme gaat ervan uit dat we meer waarde willen en dus hebben we meer geld nodig. Maar de paniek slaat toe wanneer we beseffen dat we niet meer tijd kunnen maken. We vullen ons leven met activiteiten die ons waarde zouden moeten geven, maar er komt nooit een einde aan. Vindt iemand ooit genoeg betekenis? Dus we gaan steeds maar sneller. Zelfs de grootste topatleten kunnen niet eeuwig blijven rennen. Ze moeten over de finish komen en uitrusten. Maar de maatschappij maakt ons wijs dat de dood de enige finishlijn is, dus we blijven maar rennen en putten onszelf en de mensen om ons heen volledig uit.

De kerk en de versnelling van de samenleving

Deze zelfde versnelling stuwt ook de kerk voort. Bijna elke gemeente heeft eens per week een samenkomst, wat ervoor zorgt dat er 52 evenementen op de jaarkalender staan. Tel daar speciale kerst- en paasdiensten en een paar begrafenissen bij op en we komen uit op minstens zestig evenementen per jaar. Maar, zoals jongerenwerkers al jarenlang zeggen, die tijd in de kerk verbleekt bij de tijd die het gemiddelde gemeentelid doorbrengt op school, op het werk, achter een scherm of bij een van de vele andere zinvolle activiteiten. De jaarlijkse zestig uur onderwijs in de kerk stellen niets voor in vergelijking met de zeven uur per dag die een gemiddelde westerling achter een scherm doorbrengt. Kerken proberen deze situatie op twee manieren het hoofd te bieden. Ten eerste zetten ze nog meer op het programma: wekelijkse activiteiten voor verschillende leeftijdsgroepen, naar buiten treden, bijbelstudies, alternatieve samenkomsten, retraites, zendingsreizen... de lijst is eindeloos. Hoe meer je aanbiedt, hoe beter, want dan kunnen mensen hun leven vullen met God. Ten tweede proberen ze God binnen te smokkelen in al onze andere activiteiten die we doen om betekenisvol bezig te zijn. Thuis, werk en school worden nog belangrijker. We vinden er niet alleen betekenis, we moeten er nu ook God vinden. Deze strategieën zijn geen van beide slecht, maar lopen allebei tegen een probleem aan: versnelling. We moeten onze tijd optimaal benutten en tempo maken. Dus om aan onze behoefte aan betekenis tegemoet te komen, rennen we van de ene activiteit naar de andere. De kerk heeft veel concurrenten en moet opboksen tegen andere manieren van betekenisgeving.

Tijdens het schrijven van dit boek kwamen we daarvan een goed voorbeeld tegen. In het kader van een Lilly Endowment-beurs met de naam 'Gemeenten in een seculiere tijd', werkte een onderzoeksteam van het Luther Seminary in Minnesota samen met een paar gemeenten en studentenkerken om enkele experimenten te doen. Ze wilden zien of er activiteiten bestonden die mensen niet alleen zouden helpen om God te ontmoeten in ontmoetingen met andere personen, maar hun ook de taal zouden

geven om over die ervaring te praten. Er kwam een leider van elke gemeente naar St. Paul voor een intensief, driedaags programma. Gedurende de bijeenkomst werd hun gevraagd een professioneel fotoportret van een andere deelnemer te maken en een gedicht over hem of haar te schrijven. Daarna gingen de leiders terug naar hun gemeente of kerk om iets dergelijks te doen, waarbij ze zouden worden ondersteund door ons team. Onze inschatting was dat de activiteiten hen zouden toerusten om in deze seculiere tijd God aan het werk te zien en die ervaringen met elkaar te kunnen delen. En het experiment lukte! Alle deelnemers gaven positieve feedback en hoewel ze er bedenkingen bij hadden gehad dat ze drie dagen moesten vrijmaken in hun volle agenda, waren ze achteraf tevreden en vonden ze de tijd goed besteed.

De volgende stap, namelijk in samenwerking met ons team een dergelijke activiteit in hun eigen gemeente of kerk organiseren, was lastig. Sommige mensen lukte het zonder problemen, maar de meeste hadden het moeilijk. Ze waren moe. Hun inspanningen om de zaak tijdens de coronapandemie draaiende te houden hadden alle extra energie die ze nog hadden opgeslorpt. Hun agenda was vol. Het leven van kerkleiders is altijd druk en het lijkt alsof er nooit een goed moment is. Ze konden hun mensen niet overtuigen van de waarde van de activiteit. Alle leiders waren bij de retraite geweest en ze hadden het allemaal waardevol gevonden, maar het was moeilijk om dat aan anderen over te brengen. Een van de zaken die we door deze ervaring leerden, is hoe sterk we ons laten domineren door een volle agenda. Versnelling leidt tot vermoeidheid en vult ons leven, totdat er geen enkele ruimte meer is, zelfs als dat wat we willen toevoegen waardevol is.

We verwijten de kerkleiders niets. Hun tempo ligt hoog, niet omdat ze voorop willen lopen, maar om te voorkomen dat ze achterop raken. Dit is gebleken tijdens de coronapandemie, tenminste in ons werelddeel. Tijdens de pandemie probeerden kerken bij te blijven door alle programma's en activiteiten online te doen. Voorgangers, ouderlingen en diakenen leerden al doende. Mogen we niet samenkomen? Dan doen we het online. Mogen we zieken en rouwende nabestaanden niet bezoeken? Dan doen

we het online. Mogen we geen conferenties of bijbelstudies organiseren? Dan doen we het online. Het was één grote uitputtingslag.

Resonantie, geen vertraging

De verleiding bestaat om mensen als Geert te romantiseren. Als versnelling een probleem vormt, is de traagheid van Geert dan de oplossing? Niet echt. Versnelling, de drukte die we ervaren, is een symptoom van onze gefrustreerde zoektocht naar betekenis. Het is niet voldoende om de symptomen te behandelen. Vertraging is waarschijnlijk wel een deel van de oplossing, maar het is niet genoeg om het hele probleem op te lossen.

Het verhaal van Geert richt zich op hetzelfde als wat de vroege kerk in Handelingen 1 laat zien: wachten. Wachten kijkt uit naar iets wat komen gaat. Het richt zich op de komst van iemand die op onverwachte manieren verschijnt. Echt wachten kan alleen wanneer we onze houding veranderen. Je kunt niet wachten terwijl je druk bezig bent en helemaal opgaat in je eigen project. Wie heeft er tijd om te letten op iemand anders als er zoveel te doen is? Wij hebben allebei ijshockey gespeeld. Tijdens het trainen van passes hoorden we zo vaak: 'Houd je stick op het ijs!' In plaats van aan je volgende actie te denken (hoe verleidelijk is het te dromen van 'hij schiet, hij scoort!'), moet je op de puck wachten. Als je geen alerte, wachtende houding aanneemt, zul je hem missen. Zo is het ook in het leven: zonder alerte, wachtende houding lopen we het risico de belangrijke zaken te missen.

Een van de mooie aspecten aan iemand als Geert is dat hij altijd verwachtingsvol uitkeek naar een moment om te lachen. Lachen is een reactie op iets of iemand. Geert lachte net zo snel om een gek gezicht of het geluid van een scheet als bij het zien van een van zijn lievelingspersonen. Zijn algemene levenshouding was wachten en uitkijken naar een moment om te lachen. Toen hij het druk begon te krijgen, was dat eerst nog acceptabel, want hij was nog steeds vol verwachting. Maar toen hij het té druk kreeg, kon hij het niet meer bijbenen. Geert lachte steeds minder omdat zijn bezigheden al zijn aandacht vroegen. Erger nog, zijn bezigheden

slorpten zijn aandacht op, maar gaven hem er niets voor terug. Hij kreeg het alleen maar nog drukker. Zijn downsyndroom werkte als snelheidsbegrenzer. En eerlijk gezegd hebben personen en kerken ook een maximale snelheid. Zoals de drukke bezigheden Geert belemmerden om te wachten, zo bevinden wij ons als personen en kerken ook niet echt in de positie om op God te kunnen wachten.

Het belangrijkste signaal dat Geerts bezigheden hem belemmerden om verwachtingsvol te zijn, was dat hij een stuk minder lachte. De ontmoetingen die hem vervulden van vreugde werden steeds zeldzamer. Doordat hij minder lachte, werd Geert steeds chagrijniger en nog trager dan normaal, waardoor de druk om het tempo te verhogen toenam en hij nog minder lachte... Zoals je ziet is het een vicieuze cirkel. Stop met lachen en het leven verslechtert, zelfs als je dingen doet die je leven zin zouden moeten geven.

Sara: van haha! tot vreugde

In het leven van de kerk is lachen vaak een teken dat God zich op een onverwachte manier openbaart. De beroemdste lach is misschien wel die van Sara, wanneer God aankondigt dat ze op hoge leeftijd een kind zal krijgen. Als je het leest, lijkt het galgenhumor. Sara en Abraham hebben geen biologisch kind, ook al hebben ze het geprobeerd. Om de een of andere reden kan Sara niet zwanger worden. Ze voelen de druk van de omstandigheden, die heel herkenbaar zijn, zoals de verwachtingen van de familie en de cultuur. Sara's biologische klok tikt en met elke mislukte poging neemt de urgentie toe. En alsof dat niet genoeg is, hebben ze ook te maken met de verwachting van de belofte dat God via hun kind een verbond met de mensheid zal sluiten. Met al die druk is het geen wonder dat ze moeite hebben om zwanger te worden.

Sara en Abraham vinden een innovatieve oplossing. Abraham deelt het bed met Hagar, Sara's slavin, en dat kind zal worden beschouwd als nakomeling van Sara. Dat is cultureel gezien acceptabel en omzeilt eventuele lichamelijke problemen, waardoor de druk afneemt. Bovendien wordt er een kind op de wereld gezet waardoor Gods beloften eindelijk kunnen worden verwezenlijkt.

Eén innovatieve oplossing lost drie problemen op. Wat kan er misgaan?

Heel veel. En niet alleen het soort zaken dat we in *The Handmaid's Tale* zien. Uit deze seksuele gemeenschap komt een zoon voort, Ismaël, maar Sara heeft vanaf het begin moeite hem te accepteren. Erger nog, het wordt duidelijk dat dit niet het kind is dat God wil gebruiken om zijn verbond te realiseren. Ze deden hun uiterste best een oplossing te vinden, maar uiteindelijk is iedereen beschadigd en heeft niemand de vruchten van Gods beloften ontvangen.

Sara en Abraham zijn geen slechte mensen. Integendeel. Ze willen iets doen voor God. De belofte van nieuw leven is zo belangrijk dat ze er alles voor over hebben. Maar doordat ze in actie komen en niet wachten, zoals God had gezegd, gaat er van alles mis. Ze hoeven alleen maar te wachten, maar dat lijkt volkomen onzinnig. Sara lacht nadat God zegt: 'Ik kom over precies een jaar bij u terug en dan zal uw vrouw Sara een zoon hebben' (Gen. 18:10). 'Haha!' zegt ze. 'Raak ik zwanger? Serieus? Hebben we niet lang genoeg gewacht? We zijn te oud! Haha!'

Eerst lacht Sara omdat ze verbaasd is en misschien met de verkeerde intentie. Misschien zegt Sara: 'Nu? Komt U nu opdagen? Na alles wat we hebben gedaan? Haha! Een beetje laat, niet?' God hoort haar lachen. Sara ontkent het en de tekst zegt dat ze bang is. Kan het zijn dat Sara's geloof dieper wordt op het moment dat ze beseft dat God haar heeft horen lachen? Vreest ze niet zozeer om wat God zal doen omdat ze lachte – namelijk haarzelf, haar acties, haar twijfel, haar verbazing veroordelen – maar meer omdat ze beseft dat God leven kan voortbrengen uit dood, dat onvruchtbaarheid tot bloei kan komen, dat de hoop voor haarzelf en alles waarvan ze houdt werkelijkheid zal worden? God veroordeelt haar niet omdat ze heeft gelachen. God wil dat ze lacht als teken van hoopvolle vreugde.

Wanneer Isaak, wiens naam 'hij lacht' betekent, in Genesis 21 wordt geboren, zegt Sara: 'God maakt dat ik kan lachen (...) en iedereen die dit hoort zal met mij meelachen' (v. 6). Ze zullen haar niet uitlachen. En haar lach is niet cynisch. Het is geen hardvochtig

‘haha!’ Het is lachen omdat God heeft gehandeld. Wie had gedacht dat Sara na jarenlang proberen op honderdjarige leeftijd een kind zou krijgen? In haar eigen kracht was het onmogelijk. Maar God deed het onmogelijke. Nu kunnen we vol vreugde meelachen met Sara.

Was het maar zo gemakkelijk. In een paar alinea’s springen we van mislukte innovatieve verandering naar God die op verrassende manieren handelt. Einde verhaal. De waarheid is dat Sara niet verwachtingsvol uitkeek naar God, niet zoals Geert, die altijd bereid was om te lachen. Ze had alles wat in haar macht lag geprobeerd om de dingen voor elkaar te krijgen. Wanneer ze hoort dat al die inspanningen niet hebben geleid tot wat ze wilde, komt haar frustratie eruit met een ‘haha!’ Ze heeft haar probleem ten onrechte de diagnose onvruchtbaarheid gegeven en dus lost haar oplossing het echte probleem niet op. Haar verbeelding is niet in staat om te zien wat God aan het doen is, want wat God doet, gaat haar verstand te boven. We gebruiken het verhaal van Sara niet zozeer als voorbeeld van wat wij moeten doen, als wel als voorbeeld van hoe God werkt. We kunnen troost putten uit de manier waarop God werkt, zelfs als we gefrustreerd raken over hoe lang het duurt voordat Hij handelt.

We kunnen ook niet verbloemen dat de acties van Abraham en Sara reële pijn veroorzaken. Meteen na Sara’s vreugdelach worden Hagar en Ismaël verbannen. Ze gaan bijna dood en Hagar smeekt God om hen te redden. De ‘oplossing’ van het ‘probleem’ is nooit theoretisch. We mogen een persoon nooit reduceren tot het probleem of de oplossing, maar in onze drang om iets te doen, onze behoefte aan betekenisgeving, ons verlangen naar meer, reduceren we personen wel vaak tot objecten. De geboorte van Isaak geeft weliswaar vreugde, maar de pijn van Ismaël duurt voort. De mate waarin Geert lijdt, verschilt van het lijden van Hagar en Ismaël, maar toch lijdt hij omdat hij een probleem wordt dat moet worden opgelost. Zo is het voor iedereen die te langzaam is om een deel van de oplossing te kunnen zijn. Abraham en Sara, en ook de verzorgers en familieleden van Geert, hebben goede redenen om te doen wat ze doen. Die redenen zijn valide

Wilt u verder leen?

binnen het kader van de seculiere tijd, maar minder binnen het kader van Gods ontmoeting met de wereld.

Als we willen openstaan voor die ontmoeting, moeten we minder druk worden en onze aandacht richten op ervaringen van resonantie. Maar dat voorschrift is niet gemakkelijk te vatten in alledaagse bewoordingen. Elke instant oplossing voor de manier waarop we God kunnen ontmoeten, reduceert Gods aanwezigheid tot een probleem. Maar daar gaat het verhaal van Sara niet over. Er zit zelfs behoorlijk wat verwarring in de ontmoeting in Genesis 18. Het is bijvoorbeeld duidelijk dat Abraham iemand uitnodigt, maar *wie* hij uitnodigt is volkomen onduidelijk. De ene keer lezen we dat het de HEER is, de andere keer dat het drie vreemdelingen zijn. Soms is het onderwerp meervoud ('zij'), andere keren enkelvoud ('hij'). Ontmoeten Abraham en Sara God? Of zijn het engelen of boodschappers? Bijbelwetenschappers en theologen bakkeleien hier al meer dan tweeduizend jaar over.

We willen geen poging doen dit probleem hier op te lossen, omdat de ontmoetingen met God waarvan wij weten altijd verwarrend zijn. Hoe dan ook, of het nu komt doordat de seculiere tijd onze verbeeldingskracht heeft aangetast of doordat we het in deze tijd altijd druk hebben, als we proberen te praten over de ervaring van het zien van God is taal ontoereikend. Als we Geert zouden vragen zijn lach te beschrijven, dan zou hij dat niet kunnen. Hij weet gewoon wat hij weet en lacht wanneer hij zijn favoriete personen ontmoet. Een overvol programma belemmert hem te lachen, dus hij weet dat het niet goed is, maar kan niet uitleggen waarom. Resonantie is net zo ongrijpbaar. We zijn zo gewend om dingen te *doen*, dat het *ondervinden* van een ontmoeting met God ons verrast. Misschien beginnen we met de lach van Sara, 'haha!', maar die kan wel degelijk veranderen in een lach van vreugde.

Wilt u verder lezen?

Bestel

'DIT BOEK LAAT ZIEN HOE WE GELOVIG EN GEÏNSPIREERD
KERK KUNNEN ZIJN IN EEN SECULIERE TIJD.'

Stefan Paas

Dit toegankelijke en praktische boek laat zien wat kerken nodig hebben in deze tijd van leegloop en krimp. Onze oplossingen voor krimpende kerken zijn vaak doordrenkt van het gesecculariseerde maakbaarheidsdenken. De auteurs van dit boek betogen dat het tijd is voor een andere blikrichting. In plaats van de oplossing te zoeken in allerlei strategieën, vernieuwingen en campagnes, roepen ze de kerk op actief te wachten; te wachten op wat God gaat doen, door goed te luisteren en eenvoudigweg met elkaar in zijn nabijheid te zijn. De auteurs laten zich inspireren door voorbeelden uit het kerkelijk leven en bijbelverhalen uit onder andere Handelingen.

ANDREW ROOT is hoogleraar aan het Luthers Seminarie in St. Paul (Minnesota) en auteur van veel theologische boeken, waaronder de veelgeprezen serie *Ministry in a Secular Age*.

BLAIR BERTRAND is docent aan een theologische opleiding en predikant, en woont in Canada.

'ROOT OVERWINT MOEDELOOSHEID EN WAAKT
VOOR ACTIVISME.'

Wilbert van Iperen

KokBœkencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN 978 90 435 4056 8 • NUR 700

9 789043 540568